

Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Ved J. Petersen.

Den nyttige Havebog : Let fattelig Anvisning
til at dyrke de forskellige Slags Urter og Frugt
med Held og paa billigste Maade

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : Jul. Strandberg, 1887

Fysiske størrelse | Physical extent:

35 s. :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

J. Petersen.
Nyttig Lærboy.
1887.

26. - 24.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130021678970

5881

Den nyttige Havebog.

Det fattelig Anvisning til at dyrke de forskjellige Slags Urter og Frugt med Held og paa billigste Maade.

Red
J. Petersen,
Gartner.

Pris: 25 Ore.

Kjøbenhavn.

Jul. Strandbergs Forlag.

Saaes i Boghandelen, Bingsgaardstræde Nr. 18.

Trykt hos Bernh. Wernstrøm.

1888

Kjøkkenhaven.

**Havens Beliggenhed og Jordbun-
dens Beskaffenhed, dens Forbedring,
Inddeling og Gravning, Mistbænke
o. s. v.**

Det er en bekjendt Sag, at de fleste Haver paa Landet, det være sig ved Gaarde eller Huse, for det meste forsømmes i en meget høj Grad, og at det ofte er Ronen paa Stedet overladt at dyrke Haven i den ringe Tid, der er hende levnet fra andre Syssler. Grunden til den ringe Omhu for Haverne, maa søges i Ligegyldighed, thi der er ingen Tvivl om, at en Lønde Land betaler sig anderledes som Have, naar deri drives Kjøkkenvækster, endsom Ager, ikke at tale om, at en saadan Have er en hyggelig Omgivelse for Baaningshuset. For at bidrage til at vække Sansen for dette Gode, er denne Gren af Jordens Dyrkning indflettet i den Række af Landvæsenbøger, der have vist sig at finde en saa ønskelig Udfættning hos Landbefolkningen.

Ved Anlægget af en ny Have bør man, om det lader sig gjøre, sørge for, at dens Veligheden bliver lidt hældende mod Syd, Sydoft eller Sydvest, da en mod Nordfiden anlagt Have ikke er heldig for Vækster af fjælen Natur.

Er Haven allerede for længe siden anlagt, kan man endnu, naar Jorden er god, søre et Spadestik af den fra den højeste Side til den laveste, og staar der Frugttræer, maa man om Vinteren lægge et Lag gammel Gjødning omkring Stammerne, $\frac{1}{2}$ Fod derfra og i en Rundkreds af 5—8 Fod, i Gjennemsnit. — Man maa ved en saadan Have sørge godt for Læ ved Plantningen af flere Rader Poppel-, Alm-, Ahorn- og Birketræer, dog maa i yderste Række sættes Poppel og Alm, da deres Rødder brede sig meget vidt.

Altfor stærk Straaning mod Syd vil forarsage, at Vandet ved stærk Regn har for stærkt Afløb og at Solens Straaler ville virke for stærkt og udtørre Jorden for meget. Har man alligevel et saadant Stykke Havejord, gjør man bedst i at lade den anlægge terrasformig, d. e. i smaa Jordvolde og trappeformet. Fladerne af disse smaa Volde maa gjerne have et Fald af 3--4 Tommer. Den lodrette Side af Voldene besaas med Græsfrø, isald man ikke har Græstørn, hvilket er bedre. Da det er vanskeligt at besaa de opstaaende Stykker, maa man røre Græsfrøet ud i en Bælling af Ler, Jord og Møddingvand, og efterat have vandet Jorden godt, stænker man den nævnte

Bælling paa med en Ralkkøst og jævner let, saameget som muligt.

Om Jordens Bessaffenhed til en Rjøkkenhave, maa bemærkes, at ren Lerjord er ubrugelig, og at den derfor, hvor man er henvist dertil, maa paaføres lettere Jordarter, f. Eks. Tørvejord, Aske, Fejestarn, Grus eller Ralkmergel. Den bedste Aarstid til at paaføre Jordarter er Efteraaret, og det er meget nødvendigt, at man ved Gravningen blander Jordarterne godt sammen. Som den bedste Gjødning til Lerjord anbefales Heste-, Faare-, og Latringjødning. Til Sandjord regner man derimod Kogjødning at være den bedste. Den paaføres i det tidlige Foraar eller om Efteraaret, for at den ikke skal forbrændes af Sommer-solen. Sandjord vil man passende kunne paaføre Ler, leret Agerjord, samt Mergel.

Al stor Betydning i Haven er Gravning. En Have, hvor Gravning forsømmes, vil trods den bedste Jord, aldrig blive hvad den skal være, hvorimod omvendt slet Jord vil kunne forbedres ved Gravning.

En Mistbænk graves i Læ for nordlige Binde med Hældning mod Syd. Er Jorden paa det Sted, hvor man vil anlægge Mistbænk, fugtig, bortledes Vandet og i Bunden lægges Ris. Rassen fyldes med Hestegjødning, ikke for tør, og dækkes derefter med Halmmaatter. Er det klart Solskin, tages Maatterne af i Middagstimerne. Ser man efter 10—14 Dages Forløb smaa Padderhatte skyde frem

paa Overfladen, er det at agte paa, at Gjødningens Brændingsproces er fuldbjrdet; den trædes nu sammen, ikke for fast, et tyndt Lag gl. Gjødning lægges ovenpaa og derefter Jord, et Lag paa rigelig et Kvarters Højde og af saa god Bestaendighed som mulig. 4 Dage efter paaføres endnu et Lag, der omtrent fylder Kassen. En Mistbænk maa passes med Omhu. Mistbænke med Maatter som Dækning kaldes „kolde“, med Binduer kaldes de „varme“. Jo varmere Vejret er om Dagen, desto højere kan man aabne Dækket; men Forsigtighed er nødvendig i kolige Dage. Vejrliget maa der ogsaa tages Hensyn til ved Tiden naar Mistbænken skal anlægges. Før Frosten er ophørt kan det ikke nytte; men dog saaledes, at man helst kunde plante. God Mistbænkjord kan dannes ved at samle afslags Urenlighed i en Dyrge, blande det med Ukrudt, Skræppeblade, Bynke, Brændenælder osv.*); væde det med Møddingvand og blande det med en ubetydelig Del ulæstet Kalk. Blander man denne Komposition med let Havejord, har man i Løbet af 1—1½—2 Aar en udmærket Jord til Mistbænke.

Rjøffenvæfster.

Ogsaa det lille Stykke Jord, man af sin Have har tiltænkt fortrinvis at anvende til

*) Dog maa Ukrudt luges eller aflaaes inden det skyder Blomst, da det ellers let fæster Rod i den nye Jord.

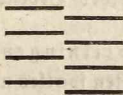
Nytte, kan godt indrettes med et saadant Udseende, at det falder tiltrækkende for Øjet, og saaledes kan forene det Nyttige med det Behagelige.

Overladende hver Enkelt efter sin Smag at faa det Skjønne frem i sin Have, skulde denne Afdeling vise Maaden, hvorpaa de forskjellige Røstkvæster med stor Fordel dyrkes.

Asparges.

Jorden, der skal være af en kraftig Bestaffenhed, vel beliggende for Solen, graves om Efteraaret, hvorefter den fuldgraves flere Gange og gjennearbejdes godt i $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ Fods Dybde. Vinteren over ligger den ureben, ujævnet eller i Rygger; naar den saaledes ved Foraaret ses at være tør og smuldret, omgraves og jævnes Stykket og bedækkes med et Lag Gødning.

Derpaa omgraves Jorden atter, rives jævn og lige, og saa sættes Bedene, 2 Alen brede med en Gang imellem paa 1 Alens Brede. Midtvejs fra Gangen sættes 2 Rader til Planterne med en Snor; paa Raderne sættes Stokke 2 Fods Længde fra hinanden. Stokkene sættes bølgeformig overfor hverandre, omtrent saaledes:

, ved hver Ende en stærk Pæl.

Stoffene skulle være 2 Fod lange; ved Foden af hver graves $\frac{1}{2}$ Fod dybt et Hul, i hvis Midte Stokken da staar med en lille Forhøjning om sig. Paa denne Forhøjning stilles Planten; Rødderne spredes godt til alle Sider i Hullet og dækkes derpaa forsigtig med Jord med Plantens Krone 2" i Jorden.

Man tager ikke gjerne Stoffene op sørend efterat Planterne ere komne frem, da Stokken i Tilfælde af at Planten skulde gaa ud, da kan gjælde for Bejviser ved Efterplantning til næste Foraar.

Lidt Salt, strøet over Bedene, styrker Planternes Vækst.

De skulle have rigeligt Vand.

Sommeren over maa man navnlig bestræbe sig for at holde Planterne fri for Ukrudt.

Til Efteraaret afflares Stængelen 3—4" over Jorden, hvorefter Jorden bedækkes med et Lag Gjødning, omtrent i Højde med den afflaarne Stængel.

Næste Foraar nedgraves Gjødningen lempelig med en Jerngreb.

Saaledes arbejdes 3 Aar i Træk.

Det 4de Aar, om Foraaret, udgraves Gangene omtrent 5". Denne opgravede Jord lægges paa Bedene, der saaledes vil faa den dobbelte Højde, derefter rives Bedene og sættes godt. Nu foretages

Stifningen.

Aspargesplanten svækkes nemlig noget ved at Stud bryde frem, man maa stadig efterse den

og, saasnart Skud viser sig, afstikke det saa tæt ved Roden som muligt, dog vel vogtende sig for ikke at bestadige Roden. Stikningen er saaledes meget nødvendig ved Dyrkningen af Asparges.

Da nu Jorden bliver endel udtømt i Stikningsperioden, er en rigelig Tilførsel af Gjødning nødvendig. Saasnart Stikningsperioden er forbi, begynder nemlig den egentlige Vækstperiode, hvorpaa man strax bedækker Bedene med et 2—3" tykt Lag Gjødning, helst Kompositionsgjødning.

I Regnvejr kan man give den lidt flydende Gjødning, dog ikke for hyppig.

Om Vinteren behøves ingen Gjødning til Dækning. Asparges er en haardsør Plante, der taaler Vinterfrosten uden Gene.

Det første Aar kan man benytte Gangene til Dyrkning af forskjellige Urter, Raal, Gulerødder, Selleri osv.

Aspargesbede forblive frugtbare i 12—16 Aar; undertiden, dog sjeldnere, endnu længer.

Humlen

fordrer, ligesom Asparges, en omhyggelig Pasning, navnlig for at holde den fri for Ukrudt. Humlen er mindre haardsør, og maa navnlig holdes i Lø for Nord og Vestenvind.

Kraftig, noget løs Muldjord er den bedste for Humlen, og ikke for stærkt leret.

Gravningen, der skal være dyb, foretages om Efteraaret, hvorefter Jorden forsynes med

et tykt Lag Gjødning, for næste Aar efter Frosttiden at omgraves.

Stoffene sættes i et Par Alens Afstand fra hinanden, og ved hver Stof sættes en Plante paa Sydsiden, i en noget skraa Retning.

I Ranernes Fremvækst bindes de til Stoffene.

Dels for ikke at spille selv den ringeste Plads, men dels og fornemlig for at holde Jorden ren og give den Gjødning, planter man sædvanligvis mellem Ranerne Kaaalrabi, Hvidkaal, Kunkelroer, Gulerødder ell. dsl., saaledes ogsaa Kartofler, dog helst forskjelligt hvert Aar.

Det andet Aar efter Plantningen sættes længere Stokke til, og det tredje Aar kan man begynde at høste; Ranerne maa da have faaet Stokke af en 7—8 Alens Længde, hvortil helst bruges Granstænger eller Poppel, Gran er dog varigst.

At Frugten er moden kjendes paa, at Knopperne ved at trykkes flæbe sammen, at Støbet mellem Bladene er gult og Frøene brune.

Modningen er gjerne fuldbragt sidst i September.

Ranerne afføres ved Modningen ca. $\frac{3}{4}$ Alen fra Jorden, Stængerne optages, hvorefter Ranerne kunne tages af ved at stryge dem op over Stangen fra neden af.

Den jævnlige Pasning er iøvrigt den samme som forklaret ovenfor under „Asparges“,

og navnlig maa man, naar man har bundet de frodigste Ranter til deres Stang, bortskære de efterhaanden fremkommende Ranter, og aspile de nederste Blade.

Toppen afskæres, naar Planterne have naaet en passende Højde, saa at Sidegrene kunne stige frem. Sidegrenene bære mulig den bedste Frugt.

Ved Høsten bæres Ranterne hele i Hus, hvor de da afplukkes, og Frugten strøes ud til Tørring.

Til Plantning bruges 1-aarige Udløbere med 4 Øjne. Brunsviger-Humlen regnes for den bedste.

Rhabarber

er en særdeles sund Spise, der kan anbefales til Dyrkning, især da den ikke fordrer overvættes meget Tilsyn. Den plantes først i Maj; er Temperaturen mild, kan Plantningen ske lidt tidligere.

Til Plantning bruges gamle Rhabarberplanter, som ere delte i Roden. De graves i Huller af 1 Alens Dybde, — hvoraf Halvdelen er fyldt med frastig Gjødning, — og i en passende Afstand fra hverandre.

Rhabarber kan taale en frastig Jord. Man kan ogsaa opelske den af Frø, men Roddeling foretrækkes som den bedste, bl. a. Grunde fordi den giver tidligere Frugt.

Er Rhabarberplanten behandlet rigtig, kan der ventes Stængler næste Aar.

Sforzoner-Rodder

ser man mest plantede i 4 Rader i Bede af passende Brede. De maa behandles med Omhu, og et nyt Bed maa besaas hvert Aar i Førstningen.

Saanningen sker omtrent samtidig med Rhabarberne. Planterne tyndes ud, saa at hver Plante faar mindst et halvt Kvarters Plads.

Bedene maa omhyggelig renses for Ukrudt.

Jordbær

er en taknemlig Plante at dyrke. Den fordrer en stærkgrødet, kraftig Jord, noget leret. For at undgaa Sommerbarmens ødelæggende Virkning paa de unge Planter, foretrækkes Foraarsplantning; men man kan godt benytte Vidsommermaanederne. April er den bedste Planتماaned.

De stærkeste Udløbere (helst de, der sidde Moderplanterne nærmest) af gamle Jordbærplanter, bruges til Udplantning.

Saasnart Planten har rodfæstet sig, tages den op og plantes om paa Jordbærbedene. De tilbækkes for Vinterfulde.

Udplantningen sker den næste April, herved maa særlig sørges for, at den Jord, der hænger ved Roden, kommer med. Det er væsentlig at lægge Mærke til, at man maa plante dem saaledes, at man ved Afplukningen ikke nødes til at træde i Bedet.

Nu sørger Planten for sig selv, naar man

fun ved et jævnligt Eftersyn befrier den for Ukrudt og bortskærer alle Udløbere og Ranker efterhånden som de fremkomme.

Om Efteraaret faa Bedene et Lag Gjødning.

Naar Jordbærrene have givet Frugt i 3, 4, højest 5 Aar, taaler Jorden ikke denne Plante mere. Man fuldgraver og benytter derefter i omtrent ligesaa lang Tid Jorden til andre Bælgster, hvorpaa man da atter kan plante Jordbær.

Peberrod

dyrkes i Bede af 2 Alens Længde. Jorden maa være stærkt gødet, dybtgravet og noget fugtig.

Bedene giver man i Regelen $\frac{1}{2}$ Kvarters Højde over Jordfladen. Plantningen sker ligeledes her ved at følge Retningen af en udspændt Snor i 1 Alens Afstand og $\frac{1}{2}$ Alen fra Gangen, der kun har den nødvendige Bredde.

Planten sættes saaledes, at den kommer ca 4" højere end Roden og i en straa Stilling.

Sidst i Juni eller først i Juli lettes Planten, herved iagttages Forsigtighed, at ikke Spaden beskadiger Rødderne. Efterat have afstaaet alle de Rødder, der løbe til Siderne, afsnides Stammen med en Klud; Planten sættes atter ned og Jorden trykkes med Barsomhed om den.

Sen i Oktober Maaned optages igjen Planten, atter med den fornødne Barsomhed, dens Rodtrævler bruges til næste Aars Plantning.

Al Ufrugt maa jævnlig borttages.

Nu sker Beberrodens „Formering“.

Ved Optagelsen afftares alle Rodtræblerne.

De af disse, der have naaet en Længde af ca. 12" (lidt over eller lidt under), samler man i Knipper og gemmer til Foraaret, tildækket med et Lag Jord; i Frost yderligere med et Lag Halm eller Tang. NB.! Ved Sammenlægningen maa man lægge Mærke til, hvad der er Rod og hvad der er Top, og lægge dem derefter, da man ellers let tager Fejl.

I April sker da atter Plantningen. Rodtræblerne komme frem, blive rensede (Rod- og Topenden maa dog ikke røres) hvorefter de plantes som omtalt.

Kartofler.

De Kartofler, man vil benytte til Plantning, lægges helst i et lunt Rum, for at kunne spire. Naar da Jorden om Foraaret er bleven behandlet, og Foraarsjorden har opvarmet den noget, nedlægges Plantekartoflerne paa den Maade, som vel Enhver har haft Lejlighed til at se, i Rækker, ca. $\frac{1}{2}$ Alen mellem hver Kartoffel og 1 Alen mellem hver Række. Det Væsentligste er at passe paa, at Spiren ikke bestabiges under Nedlægningen, og at den tildækkes omhyggelig med Jord.

Saa snart man ser Planter komme frem af Jorden, begynder man at hyppe, hvilket gjentages under Opvæksten, ved hvilke Lejligheder man ogsaa maa sørge for efterhaanden at for-

syne de opvoksende Planter med den fornødne Jord.

NB. Blomsterne afplukkes efterhaanden som de komme frem, for at lede al Saften til Roden.

Salat.

Salatfrø kan i Almindelighed holde sig i to Aar.

Til Frøavl maa helst ialfald endel af de fasteste Hoveder blive staaende; Jndsamlingen sker saa hurtig Frøhusene begynde at aabne sig, for at det ikke skal falde af.

En fed, let Jord er den bedste til Salat. Udsæden sker saasnart Solen om Foraaret har opvarmet Jorden tilstrækkelig.

Salat til Udplantning kan man skaffe sig i Mistbænke; man faar den da tidligst. Ligeledes kan man enkeltvis hist og her plante den mellem andre Urter, men maa da ikke lade den staa længer end til den er tjenlig til Udplantning.

Karse.

Frøet bliver saaet saa tidligt som Foraaret tillader, og affæres, naar Frøhusene ere hvide og Kjærnerne gulbrune.

Karsen er brugelig 4 Uger efter Udsæden.

Spinat

kunne vi her inddele i 6 forskellige Urter, nemlig:

Almindelig Spinat;

Melspinat;

Engelsk Spinat;

Rørvel;

Portulak;

Syre.

Behandlingen af alle Sorterne er omtrent ens; de enkelte Afvigelser ere omtrent betydningsløse og vise sig af sig selv for den opmærksomme Havedyrker.

Almindelig Spinat saas flere Gange om Sommeren, medens man helst lader de tidligste Planter blive staaende til Frøavl.

Udsaaningen sker saasnart Jorden er bleven saa opvarmet, at Solen har faaet Magt over Frosten, dog ikke for tykt.

Naar Frøet er gulagtig, affæres det. Det kan holde sig indtil 3 Aar.

Melspinat har større og bedre Blade og gaar ikke saa hurtigt i Frø. Behandlingen er den samme. Jorden lidt fugtig.

Frøet holder sig i et Aar.

Engelsk Spinat er en fleraarig Plante, der formerer sig ved Roddeling. Efterat være saaet i Maj, helst dersom Vejret tillader det, først i Maaneden, omplantes den, 8—10" mellem hver. Kraftig Jord.

Rørvel er en taknemlig Plante, der holder sig hele Sommeren, hvorfor den ogsaa kan saas paa de mest forskjellige Tider af Aaret, naar Jorden er modtagelig.

Saaning fra September giver tidlig Grøde til Foraaret. Almindelig Havejord. Frøet holder sig i 3 Aar.

Man offerer gjerne et lille Hjørnestykke til Frø.

Portulak er sensibel og kan derfor først saas, naar man er sikret mod Nattefrost, f. Ex. i en mild Maj, men helst først i Juni. Saa-ningen maa være tynd og Frøet rives ganske varsomt henover Stykket.

De frodigste Planter blive helst staaende til Frøabl. Naar Frøet bliver sort, affæres Stænglen, som da forvares paa et tørt Sted, ikke for meget indeluffet.

Frøet kan holde sig i 2 Aar. Kraftig, noget løs Jord.

Agurker.

Som en staaende Regel kan ansføres, at Agurktjærnerne ikke maa lægges før Kirsebær-træerne blomstre.

Agurker trænge til megen Næring og en Beliggenhed tilgængelig for Sol og Regn.

Bedene giver man en Brede af 2 Alen. Midt i Bedet graver man en Rende, omtrent et Spadestik dybt og $\frac{1}{2}$ Alen bred; denne fornyes med et Lag Gjødning paa et Kvarters Højde, hvorefter den opgravede Jord jævn rives med Bedet.

Rjærnerne nedlægges omtrent 2" fra hinanden, dog for senere at udthendes, saaledes at hver Plante raader over en Plads af mindst 4 Tommer.

Naar Planterne komme i Fremvæxt fordeles de til begge Sider og fasthæftes.

Frøet holder sig i 5 Aar.

Ogsaa ved disse lader man det Smulkeste og Bedste ligge til Frø.

Kaal.

Man skjelner imellem følgende 5 Arter:

Hvidkaal;	Kaalrabi;
Grønkaal;	Roer.
Blomkaal;	

En kraftig Jord og stærk Gjødning er en Hovedbetingelse for en heldig Dyrkning af Kaalslægten. Hvidkaal f. Ex. — og tildels ogsaa Blomkaal, — kan taale indtil 6" Gjødning, og er Jorden kraftig 4".

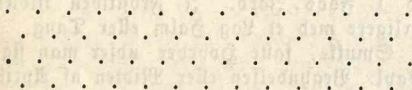
Om Efteraaret graves Jorden, Gjødningen paaføres, rives jævn og blandes derefter ved en let Omgravning med Jorden. Nu er der intet at gjøre før til Foraaret, naar Kaalen skal plantes. Dog er det at mærke, at en stærk-leret Jord har bedre af efter Omgravningen at lægges i Rygge, og om Foraaret modtage sin Gjødning.

Af Hvidkaal (eller Hovedkaal) skjelnes mellem to Slags: Sommerkaal og Vinterkaal. Sommerkaalen er atter inddelt i forskjellige Arter, hvoraf de vigtigste er Savojkaal, Spidskaal, m. fl. a. Arter.

Naar Frosten er forbi og Jorden er modtagelig for Plantning saas Kaalsrøet, som da sidst i Maj eller under mindre gunstige Forhold hen i Juni har stude Planter til Udplantning. For at saae kraftige Planter maa

Frøet saas tyndt. Efterat Jorden er tilstrækkelig gjødet, begynder

Omgravningen, hvorefter Sommerkaalen plantes i Rækker i $\frac{3}{4}$ Alens Afstand fra hinanden. Som det maa antages bekendt, sættes Planterne ikke ligeoversfor hinanden i Rækkerne, men straat, saaledes at hveranden Linie staar i Retning med hinanden, efter denne Tegning:

Plantningen sker umiddelbart efter Omgravningen, helst ikke under Regnen, men lidt efter. Dog kan det blive farlig at vente for længe efter Regn, da Frøplanterne ikke gjerne maa blive altfor store.

Strax efter Plantningen vandes Rækken 2 Gange efter hinanden med et lille Ophold for at give Vandet Tid til at trænge ned i Jorden og naa Rødderne.

Derefter har man kun at sørge for at holde Planterne fri for Ukrudt, vande, hakke og hyppe med Omhu, og man kan, naar Planterne har naaet deres Udvikling, glæde sig til at se sin egen Raal paa Bordet.

Vinterkaalen skal have den samme Behandling som Sommerkaalen, kun at den trænger til lidt mere Omhu, sættes i en Alens Afstand fra hinanden og maa gjentagne Gange hyppes.

Opbevaringen om Vinteren sker paa følgende Maade:

I tørt Vejr før end Frosttiden (i Almindelighed i November) tages Raalen op med Rod; efterat de yderste Blade ere pillede bort sættes Raalen paa en noget højtliggende Plads med Hovedet nedad. Udenom, — i $1\frac{1}{2}$ Alens Afstand — graves en Rende og Jorden opkastes paa Raalen, som saaledes mindst vil blive bedækket med 1 Fods Jord. I Frosttiden tildækkes yderligere med et Lag Halm eller Tang.

Smukke, faste Hoveder udser man sig til Frøavl. Begyndelsen eller Midten af April er den bedste Tid til Plantningen af disse Hoveder, som i indbyrdes Afstand af 1 Alen sættes saa dybt, at Hovedets Overflade er i Niveau med Jorden. Senere sættes Stokke til at holde Stængelen fastbunden.

Naar Kjærnen begynder at blive brun, afstøres Frøet og lægges nu til Estermodning, helst paa et Sted, hvor Luften har frit Indpas.

Rødkaal behandles ligeledes paa den hele her beskrevne Maade.

Grønkaal. Der er den gode Egenkab ved Grønkaal, at den ikke gjør Fjrdring paa en overdreven Omhu, naar man blot fjerner Ufrugt. Den behøver saaledes ikke at hyppes.

Man kan, som bekjendt, have Grønkaal staaende paa Bedet hele Vinteren over, og kan dertil benytte Jorden efter Sommerkaalen og Planter, der ere tidligere færdige. Til denne

Kaal kan man have Planter liggende fra en tidligere Saaning.

Det er navnlig den lave, krusede Kaal, der har den haardsøre Karakter.

Ved Frøavlen maa ogsaa her passes at opbinde Stængelen, saavel som at Solen har uhindret Afgang til Bedet.

Blomkaal. Vil man have tidlig Blomkaal, maa man helst saa Frøet i Mistbænk. Der er imidlertid her en Omstændighed, som maa lægges Mærke til. Man har nemlig erfaret, at ved at bedække Frøet med Jord, raadner Stammen tæt over Jorden og faar saaledes en sort Farve. Dette kalder Landmanden „sortbenede“ Planter. Man undgaaer det ved istedetfor Jord at bedække Frøet med Sand.

Ellers er Behandlingen den samme Maade som ved de øvrige Kaalsorter.

Rosen-Kaalen behandles ligesaadan. Man benytter dens smaa Hoveder i Bladvinklerne opad Stammen til at stube, hvilke ere særdeles velsmagende. Af

Kaalrabi skjelnes mellem to Slags: 1, den overjordiske, 2, den underjordiske.

Disse to Arter behandles imidlertid paa samme Maade og i Lighed med de øvrige Kaalarter.

Koer dyrkes i en kraftig Jord, der ligesom ved andre Kaalarter maa gjødes Næret i-forvejen. De inddeles i flere forskellige Sorter, hvoraf nogle ere til Sommerbrug, andre til Vinterbrug.

Af 1ste Hold nævnes:

Maj-Roer, af hvilke Frøet saas saasnart Jorden, fri for Frost, er tilgængelig for Arbejde. Over Plante maa helst have $\frac{1}{2}$ Fods Plads til sin Udvikling, hvorfor Frøet maa saaes tyndt, og hvor man ved Fremspiringen skulde se, at Planterne ere komne for tæt paa hinanden, ordner man det ved Lugningen.

2det Hold, af hvilke fremhæves:

Markske-, Botfeldtske-, Fultauer-Roer, saaes, da de dyrkes til Winterbrug, hen i Juni Maaned; men igrødt er Behandlingen ganske den samme. Saavel Roer som Kaalarter overvintres bedst i en god Kjælder og lagt i Sand, eller ogsaa paa et højtliggende Stykke Jord, godt dækket, som ovenfor omtalt.

Af Bemærkninger, vedrørende hele Kaal-slægten, skulle vi fremhæve følgende, som de vigtigste:

Alle Frøplanter maa for at forhindre Sæd-støvet's Blanding, ligge saa fjernt fra hverandre, som Bladsen tillader det.

Kaalorme efterstræbe alle Slags Kaal, navnlig i tørre og varme Sommer. For at undgaa disse stadelige Ormes Efterstræbelser, har man hist og her mellem Kaalen plantet Hvidløg, hvilken dog ikke altid har den tilsigtede Virkning. Man kan ogsaa saa Hampefrø, men ogsaa dette Middel er ofte uden Resultat.

Naar Kaalormen har gennemgaaet Udviklingsprocessen og er forvandlet til Sommerfugl, er der mange Landmænd, der bruge at forjage dem ved at skyde med løst Krudt over Kaalen.

Rodvæfster.

Ved Rodvæfster er det at paffe, at de, man vælger til Frøavl, affkærer man ikke Toppen, men lader dem beholde mindst et Par Tommer.

Gulerødder. Jorden maa være gødet Aaret iforvejen, dybt gravet og ikke for fugtig. Til Sommer brug saas saasnart Jorden efter Vinteren kan bearbejdes; til Vinter brug først i Juni. Til det første helst Carotter, til det sidste helst Altringhams; Carotter med 4" Afstand, Altringhams 6".

Naar Toppen begynder at faa gulagtig Farve, optages de. Al Ufrugt maa holdes borte. Saanningen sker meget tyndt, og Frøet udgnides med løs Jord, da det er tilbøjelig til at hænge sammen. Spirekraften i Frøet vedvarer i 3 Aar.

Pastinakrødder behandles ligesom Gulerødder, men Frøet har kun et Aars Spirekraft. Det saas meget tyndt og ved Lugning sørges for mindst 6" Afstand.

Selleri. Tidligst muligt saas Frøet i Mistbænk, forsaavidt man har en saadan, og udplantes i Maj. Afstand 1½ Fod. Jorden fugtig og godt beliggende for Solen.

Til Knoldselleri skal Jorden være stærkt gødet Aaret iforvejen. Jorden graves dybt, vandes stærkt og med det yderste Lag løs.

Om Vinteren opbevares Selleri ved Nedgravning i et Bed, som under Frost dækkes med Tang eller Halm.

Petersille inddeles i 2 Arter:

1, Rodpetersille,

2, Kruspetersille,

som dog behandles nogenlunde ens. Nr. 1 maa saas noget tyndere end Nr. 2. Saas i April. Frøet holder sin Kraft i 3 Aar. Vinteropbevaringen som ovenfor omtalt.

Af Ræddiker har man ligeledes 2 Slags: Sommerræddiker eller Radiser, og Vinterræddiker (3: de sorte Ræddiker).

Sommerræddiker saas til forskjellige Tider, mellem midt i April til Juni Maaned; man vinder derved, stadig at have unge Ræddiker.

Den sorte Ræddike saas midt i Juni. Imellem Planterne 6" Afstand. Jorden let.

Krydderurter.

1. Timian saas i Maj. Fed Jordbund. Omhyggelig Lugning. 6" Afstand. Frøet vedligeholdes sin Kraft i 2 Aar. Man kan lade Planter blive staaende til Frøavl næste Aar.

2. Rommen. Tiblig Foraarssaaning. Kraftig Jord. 1½ Fod mellem Raderne, 6" mellem hver Plante. Omhyggelig Lugning. Spirekraft 2 Aar.

3. Merian og

4. Basilikum behandles paa samme Maade; men Frø kan ikke avles i Friland hertilands. Merian saas, naar Kirsebærtræerne blomstre, ikke før, og afføres strax ved sin Blomstrings Begyndelse.

Løgvæfster.

Rødløg,
Charlotter,
Purre.

Bibelsøg,
Burløg,

Til Løg anvendes en stærkgjødet, kraftig Jord, som tillige er tilbørlig gjennemarbejdet.

Rødløg. Udsæd sædvanligvis i April. Omhyggelig Lugning er højest nødvendig, da Overgroning af Ukrudt kvæler Løgen. Toppen visner i August og September Maaneder, hvorefter Løgene optages og henligger nogle Dage paa et tørt og luftigt Sted. Afpuddning maa helst undgaaes, for at bevare den yderste Skæl. Vinteropbevaring i en tør Kjælder.

Al Rødløg regnes som de bedste Brunsbiger og Hollandske (mørkebrune); mindre gode, men særdeles haardsføre ere Bamberger Rødløg (lyserøde); spanske Løg (forskjellig Farve) fordre lidt mere Forsigtighed og Varme, men igrigt den samme Behandling.

Charlotter skal behandles omtrent paa samme Maade. Den lægges i 4 Rader i Bede af 2 Alens Brede.

Purren udplantes ligeledes i Bede paa samme Maade. Fed, noget fugtig Jord. Saa-ning maa helst være i Mistbænk, for at man kan have Planter i Maj til Udplantning. Omhyggelig Lugning. Sommerpurrene formaar ikke at holde sig om Vinteren, og er kun til Sommerforbrug. Vinterpurren derimod er

meget haardsør, saa at den endog kan staa ude Vinteren over.

Bibeløg passer sig selv. Den omplantes hvert 3die Aar, ligesom ogsaa

Burløg nyder nogenlunde den samme Behandling som de øvrige Løg. Denne kan bruges og bruges ofte som Indsatning af Rabatter.

Bælgfrugter.

Erter

dyrkes paa Bede, $1\frac{1}{2}$ Alen brede, med Gange af $1\frac{1}{2}$ Fods Brede. Pladsen maa ligge for Sol, Jorden ikke gjødet i de sidste 3 Aar. De lægges i 1—2" s Dybde, med en Afstand af 1—2". De lave Sorter med 1", de højere med 2" Afstand. Naar de vore til, høypes de (2—3" høje), og derpaa sættes Ris paa begge Sider, i Forhold til Højden.

Frøet har Livskraft i 4 Aar.

Fra Foraaret til midt i Juni lægger man hver 14de Dag, hvorved man holder Erter hele Sommeren.

Erter inddeles i:

Sukkerærter, der bruges med Skal-
len, og

Skalærter, der blive udbælgede.

Af Sukkerærter anbefales til tidlig Brug den lille Buxsbomært, der bliver $\frac{1}{2}$ Alen høj.

og behøver ingen Ris. Til silbig Brug anbefales den store Sabelært, der naaer en Højde af 3 Alen.

Af Stalærter anbefales til tidlig Brug „Rajduppen“, der bliver $2\frac{1}{2}$ Alen høj, og til silbig Brug „Marobfadtsærten“ (2 Alen).

Bønner.

Perlebønner giver man den samme Behandling som Urter. Der skal høje Ris til.

Man inddeler Bønnerne i:

Stangbønner (hvortil Perlebønner hører) og

Rybbbønner.

Stangbønnerne dyrkes paa 2 Alen brede Bede. Først sættes to Rader Stænger 4—5 Alen høje, med en Alens Mellemrum og indbyrdes Forbindelse. Om hver Stang lægges 1" dybt 4—5—6 Bønner. Efterhaanden som Rankerne stige op, bindes de til Stængerne, hvortil man bruger Bast.

Frøet har Kraft i 5 Aar.

Rybbbønner ere ligeledes paa Bede af 2 Alens Brede og lægges i 4 Rader.

Balske Bønner gives den samme Behandling.

Frøavlen er den samme for alle Sorter. Frøet holder sig i 3 Aar.

Frugthaven.

Inddelingen

bestaar i:

A. Rjærnesfrugter:

Bæretæet,
Ebletæet,
Rvædetæet.

B. Stenfrugter:

Kirsebæretæet,
Blometæet,
Apriskostræet,
Ferskentæet.

C. Skalfrugter:

Balbnøddetæet,
Nøddebusten,
Kastanietæet,
Mandelæet.

D. Bærfrugter:

Binstokken,
Morbæretæet,
Figentæet,
Hindbærbusten,
Stikkelsbærbusten,
Ribsbusten,
Solbærbusten.

Jordbundens Bessaffenhed.

kan i saa Hovedtræk betegnes efter følgende Regler:

Bæret træet skal have en kraftig, lidt tør Jord, dyb, og især maa det passes, at den ikke er for let, da en saadan vil give en lille Frugt.

Æbletræet maa fremfor Alt ikke have stenet, tør Jord, men muldet, noget fugtig Jordbund.

Rvædet træet fordrer en varm, ikke for let eller tør Jord med rigelig Udgang for Solen. NB! Det maa ikke staa i Skygge.

Kirsebærtræet fordrer en noget løs Jord, let og tør.

Blommetræet skal have Fugtighed; i tør Jord duer det ikke.

Aprikosstræet. Hvis Jorden ikke har den tilstrækkelige Grøde, og navnlig den dybtliggende Jordbund er haard og leret, danner man paa Bunden af Hullet et Lag af Mursten eller Lign., hvorefter man tilbereder Jorden af Markjord og endel forraadnede Blade.

Ferskentræet er ingen nordisk Plante. Saavel det som Aprikosstræet dyrkes hos os i Espalieforn. Navnlig Ferskentræet fordrer mer end almindelig Varme og Omhu. Den Bælg, ad hvilken den skal voge, maa vende mod Syd.

Balnøddetræet fordrer en god dyb Muldjord, lidt blandet med Ler og Sand. Det er et haardsørt Træ, der kan taale Blæst,

men naar det er ganske ungt, er det dog ingen Skade at give det Læ for de værste Storme.

Nødbdebuske taale hvilkensomhelst Jordbund, dog helst paa et Sted, hvor Solen kan indvirke. Helst maa Jorden ikke være for stiv eller for leret. Man maa ikke hvert Aar gøde, da derved Træbæksten befordres i en uforholdsmæssig Grad, og Han- eller Hunblomster fremkommer alene. Planter man Nødbdebuske i Rader, er det hensigtsmæssigt, at holde en Radeafstand af 5 Alen, og indbyrdes mellem Planterne en Afstand af 4 Alen.

Kastanietræet skal staa i Læ i en varm ler- og sandblandet, ikke altfor tør Muldjord. Træet benyttes i Lystanlæg, da det har en overordentlig smuk Krone og kan naa en Højde af indtil 32—34 Alen. Frugten bliver dog hos os ikke moden uden i meget varme Somre og naar Træet staar paa en særdeles varm Grund.

Mandeltræet kan i vort kolde Klima ikke gjøre Gavn som Frugttræ, men benyttes i Lysthave.

Vinstokken benyttes paa Friland sjældent hos os, og selv om den styder Frugt, er den sjældent velsmagende. Vinstokken behøver en rigelig Tilførsel af Næringsstof, hvorfor det ogsaa først og fremmest kommer an paa, at Rabatten, hvori den er plantet, svarer til sin Bestemmelse. Benzien anfører i sin „Haandbog for Frugttrædyrkere“, følgende Jordblandning, som bedst stikket til Dyrkning af Vinstokken:

„ $\frac{1}{4}$ Del Græstørv; $\frac{1}{4}$ Del velforraadnet Gjødning, helst af Rør, i Mangel deraf af Heste; $\frac{1}{4}$ Del Lerjord eller let Ukrudsjord, og $\frac{1}{8}$ Del gammel Kalk; alle disse Dele maa være godt blandede ved hyppig Omstikning.“

Som Espalierbust maa den staa mod Syd og paa et lunt Sted.

Morbærtræet fordrer en muldet Jord i betydelig Dybde med et tørt og varmt Underlag. Hvor Jorden er stærkt blandet med Ler, vil Frugten modnes sent og blive lille; kjendes paa at Stammen besættes med Mos. Jorden maa ikke gjødes, ialtsald ikke saalænge Træet er ungt; naar Træet bliver saa gammelt, at dets Livskraft tydelig svækkes, kan det være paa Tiden at gjøde.

Anm. Man har tidligere kun plantet Morbærtræet espalieret. Dette har vist sig ikke at være en Nødvendighed; naar Træet staar paa en varm Grund og med tilbørlig Læ, kan det give særdeles velsmagende Frugter fristaaende. Man har beregnet, at 1—2 Træer levere et tilstrækkelig Forraad til en hel Familie.

Figentræet kan i bort folde Klima kun dyrkes op ad Vægge mod Syd og ved at anvende den største Forsigtighed, naar Kulden indtræffer. Frugttræet behøver rigeligt Næringsstof i Jorden, hvorfor man jævnlig maa forsyne det med flydende Gjødning, samt ikke lade det mangle Vand.

Hindbærbusken er vel kjendt hertilands. Der er forstjellige Methoder, hvorefter Hindbærbuske plantes. Den nyeste er anvist af Hermann i Würtemberg, og er den, som nu næsten bruges i enhver Have.

Stikkelsbærbuskene. Hos denne er det navnlig Bestjæringen, som det kommer an paa; thi Stikkelsbærbusken kan næsten gro hvor det skal være. Sommerbestjæringen maa da ske efter at Frugten er høstet (hen i August), Vinterbestjæringen i December eller Januar.

Buskene vandes med fortyndet flydende Gjødning, dog helst i fugtigt Vejr. I de sidste 3—4 Aar behøves ingen Gjentagelse af den første Gjødning.

Ribsbuskene behøve for at være frodig en god Muldjord, lidt blandet med Ler. Solen maa ikke have frit Raaderum og hver Busk sin tilbørlige Plads mindst 6 Fod.

Bestjæringen omtrent som ved Stikkelsbærbusken; har dog mindre Betydning.

Solbærbusken behandles paa samme Maade som Stikkelsbær- og Ribsbuskene. Kun trænger den til lidt mere Forsigtighed og nogen Gødning omkring Roden.

I det Hele taget

maa bemærkes, at Vandholdigheden i Jorden spiller en væsentlig Rolle med Hensyn til Frugttræer. Jorden maa saaledes ikke være saa lavtliggende, at det samler Vandet uden

at give det Afløb, og heller ikke sejs og fast, at Vandet ikke formaaer at trække igjennem.

Vel maa det ogsaa bemærkes, at Træerne faa det fornødne Læ, da især her i Norden vore nordlige, nordøstlige og nordvestlige Vinde have en skadelig Indflydelse paa Frugten. Hvor man ikke i Nærheden har Skove at søge Læ af, maa man, hvor der er tilstrækkelig Plads, plante en eller flere Rækker Træer til at tage imod Vinden; hvor Pladsen ikke tillader det, bruger man Hegn af Elm, Awnbøg eller Gran.

Plantning

af Frugttræer maa helst ske om Efteraaret, netop som Løvet er faldet af dem, og hvor Jorden og Luften er i Besiddelse af den fornødne Fugtighed.

Beskjæringen

maa ske hvert Aar, i de første 4—5 Aar senest i Januar eller Februar. Beskjæringen aftager efterhanden som Planten bliver ældre og ender med at studse Sidegrenene; at borttage de Grene, som er udsatte for at gnides; at borttage dem, som ved deres særegne Stilling fortætte Kronen, og saaledes udelukke Sol og Lys; samt de Grene, der skyde frem paa Stammen eller Krongrenene. Naturligvis borttages alt Udgaaet.

I Marts og April maa ikke borttages Grene af Træerne, eftersom Saften da flyder ud, gjæres og foranlediger Brand.

Gjødning

foretages, naar Træerne ere ældre, og er især nødvendig efter et rigt Frugtaar.

Gjødning er navnlig nødvendig naar Træerne blive ældre og begynde at miste deres Kraft. Man vil selv let overthye sig om, hvor Gjødningen er nødvendig, og hvilke Træer eller Buske, der mest trænge. Der gives mange Undtagelser, som kun den daglige praktiske Havedyrkning kan give.

Sygdomme

maa man holde et vaagent Øje med.

Kræft (svulstagtige Udværter paa Stamme og Grene) kjendes paa, at der flyder en tyk Bædske ud af Træet. Det er Træets Saft, som er forðærvet. Hvis man ikke ved en Forpøngelse af Kronen kan standse Sygdommen, er Træet fortabt.

Gummiflod er en Sygdom hos Stenfrugttræer, og er oftest en Følge af Bestadigelse. Udsjæring og Rensning af Saarene er helbreddende i saa Fald. Ligger Sygdommen i for stor Fugtighed i Bunden, maa Vandet ledes bort.

Brand viser sig især paa Ubletræets Bark. Det er smaa Svampe, der vise sig som rustagtig udseende Pletter. Her gjælder det Samme som ved „Gummiflod“.

Slutning.

I en Havebog ligger det nær, at Tanken henses paa Birplanter, baade Stauder, Smaatrær, Buste og Smaaplanter. Men selvfølgelig kan der ikke paa en saa ringe Plads, som denne lille Bog raade over, gives en endog blot tilnærmelsesvis tilstrækkelig Anvisning til at plante og vedligeholde alle de forskjellige Bækster, der nu benyttes som Prydelse i Havenne. Jeg har her nærmest havt for Øje, som Bogens Titel viser, „Rjøkken- og Frugthaven“, og det er mit Haab, at Læseren her vil have faaet adskillige nyttige Bink, som rigelig ville betale hvad Bogen har kostet. Senere, om min Tid tillader det, skal jeg udgive „Blomsterhaven“.

J. Jul. Strandbergs Forlagsboghandel,
Bingaardstræde 18, faaß:

Ragebog. 120 Anvisninger til at bage varme og kolde Buddinger, Omuletter, Fromage, Postejfyldinger, samt store og smaa Rager. 25 Dre.

Syltebog, fuldstændig og tydelig, saavel for Landet som for Byerne, med 80 Anvisninger til, paa den billigste og letteste Maade at udføre alle Slags i Husholdningen forekommende Syltninger. 25 Dre.

Ragebog for mindre Husholdninger; indeholdende 100 Anvisninger til, paa en billig og nem Maade at tillave god og velsmagende Mad. 25 Dre.

Mad. C. Hølsteds Ragebog, samt Bage-, Slagte- og Syltebog, indrettet paa en god, billig og velsmagende Madlavning, for baade smaa og store Husholdninger, efter de Erfaringer, hun har indhøstet i sin mangeaarige Virksomhed som Køgekone og Husbestyrerinde baade i By og paa Land. 580 letfattelige Anvisninger. 1 Kr.

Mejeribogen, Anvisning til at lave godt og billigt Smør og Ost og faa et godt Udbytte af sine Køer og Grise m. m. 50 Dre.

Gamle Jens Hovsmeds Dyrlægebog, 150 Raad mod alle Sygdomme hos Hesten, Køen, Faaret, Svinet og Hunden, samt et Tillæg om at behandle Sygdomme hos Smaakræ. 70 Dre.

